

Перше десятиріччя: для сьогодні і майбутнього профтехосвіти

Д

есять років діяльності нашого Відділення пролетіли як одна мить... А мить, як відомо, це дуже короткий відтинок часу. Впродовж цих 10 років (120 місяців і 480 тижнів) було так багато різних миттєвостей, пов'язаних із сучасною і майбутньою долею профтехосвіти. Зрозуміло, і позитивних, радісних від того, що система профтехосвіти не зламалася, вистояла в складних соціально-економічних умовах. Від етапу «оборони», доведення на різних рівнях об'єктивної потреби її розвитку на основі реальної держав-

ної політики — до етапу конкретних здобутків, інноваційного розвитку, що нині притаманний діяльності ПТНЗ в усіх регіонах України. Відправним пунктом етапу боротьби за долю ПТО ми вважаємо 1994 р., коли впливові міжнародні організації рекомендували уряду України залишити лише півсотні ПТНЗ, а інші — закрити. Це мотивувалося тим, що різні економічні галузі занепади й не було потреби в кваліфікованих робітниках... Який сарказм у цій мотивації!.. Адже без підготовленого конкурентоспроможного вітчизняного виробника еко-

номіка не підніметься. Ми підкреслюємо — саме вітчизняного, а не завезеного зарубіжного (якому й платити треба в 5—10 разів більше, а наша молодь буде поповнювати лави безробітних, котрі стоять на обліку в службах зайнятості).

Водночас зазначимо, що добрим символом у розвитку ПТО на сучасному етапі стали справи 2007 року, зокрема:

- спецвипуск нашого журналу (№ 3), присвяченого Всеукраїнській естафеті інноваційних проектів (502 проекти — це вже вагомий доробок);
- виставка науково-методичного й навчально-виробничого доробку профтехосвіти перед початком 2007/08 навчального року;
- розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня цього року «Про схвалення плану заходів, спрямованих на задоволення потреби ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах»;
- затвердження Кабінетом Міністрів України державного переліку професій, з яких здійснюється підготовка робітників у

ПТНЗ (нагадаємо, що Тимчасовий перелік був затверджений Урядом у 1998 р.) та інші.

Перелік цих реальних позитивних кроків і здобутків у діяльності ПТО впродовж останніх років можна було б продовжувати. Хочеться зазначити, що на всіх етапах нового утвердження профтехосвіти в роки незалежності поряд були науковці АПН України (з 1993 р.) та Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти — з січня 1997 р.

Поєднати знання теоретичне і знання практичне й покласти їх в основу повсякденної діяльності — винятково важливе завдання Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти. Його діяльність спрямована на виконання багатьох функцій. Добре відомо, що функція — це «явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін». З цим визначенням функції пов'язане ще одне її трактування: «робота кого-, чого-небудь, зв'язок, коло діяльності когось, чогось...».

Якщо здійснити ретроспективний аналіз діяльності Відділення, то можна простежити цю функціональну взаємозалежність, що впливає на результати, динаміку змін, дає змогу побачити «білі плями» й визначити подальші кроки.

Наше Відділення в АПН — наймолодше (цього року маємо свій перший ювілей — 10 років), найменше за кількісним складом.

Сьогодні в складі Відділення діють 5 потужних інституцій — Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих (директор — академік І. А. Зязюн), Донецький інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (ректор — професор А. С. Нікуліна), Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти (директор — член-кореспондент Я. Г. Камінецький), Інститут професійно-технічної освіти (директор — член-кореспондент В. К. Сидоренко), а також Навчально-науковий центр професійно-технічної

освіти (директор — Д. В. Гоменюк). Отже, маємо унікальну науково-педагогічну команду, діяльність якої спрямовується на теоретико-методологічне й методичне забезпечення розвитку системи підготовки сучасного виробничого персоналу.

Передусім зазначимо, що Відділення покликане виконувати низку функцій, зокрема: *прогностичну, науково-координаційну, аналітичну, науково-видавничу, організаційну та інші*. Зробимо спробу здійснити кількісний та якісний аналіз їх реалізації в нашій діяльності.

На наше прохання вчений секретар Відділення канд. пед. наук Наталія Талалуєва, якій притаманні риси вдумливого науковця в галузі професійної педагогіки, гарного аналітика, організатора, творчого й відповідального працівника апарату Президії, підрахувала (за протоколами), що впродовж останніх п'яти років на засіданнях Відділення та його бюро було розглянуто 322 різних питання, пов'язаних із життєдіяльністю структурних підрозділів Відділення та системи профтехосвіти нашої держави. Спочатку підрахунки Наталії Олександрівни за «п'ятирічку» викликали легкий шок: звідки і чому так багато?! Та коли ми проаналізували розглянуті питання, розклали їх по «наукових полицях», а, отже, змогли ніби з відстані побачити зроблене, здобутки і прорахунки в нашій повсякденній поліфункціональній діяльності.

Прогностична функція академічного відділення, на нашу думку, є пріоритетною. Саме тому ми об'єднали зусилля членів Відділення, співробітників структурних підрозділів й широкого наукового активу з числа талановитих педагогів-експериментаторів з метою підготовки проекту Концепції професійно-технічної (професійної) освіти. Шлях до затвердження цієї Концепції Міністерством освіти і науки України та Академією педагогічних наук України 5 липня 2004 р. був дуже су-перечливим і складним. Довелось

пробиватися крізь терни, оскільки усталені радянські стереотипи не давали змоги нашим опонентам зрозуміти об'єктивні потреби системних змін у діяльності професійно-технічних навчальних закладів в умовах ринку праці. Ажте за тих часів не могло бути й мови про ринкову економіку, ринок праці, безробіття.

Нині маємо добре відпрацьовану Концепцію (за яку нам не соромно). Хоча для реалізації її прогностичних положень ще не все зроблено та й, чесно кажучи, ще не сформувався справді державницьке розуміння великої ролі підготовки конкурентоспроможного виробника для різних галузей. А ще до цього членами Відділення були розроблені концепції державних стандартів професійно-технічної освіти, професійно-художньої освіти та інші. До речі, на засіданнях Відділення було заслухано 11 питань прогностичного спрямування, пов'язаних із розробкою державних стандартів профтехосвіти, розвитком інноваційної діяльності, підготовкою до розробки національної системи кваліфікацій. Відділення й надалі має посилювати увагу до прогностичної функції. Ажте «ліхтар науки» (за Д. І. Менделєєвим) має світити далеко...

Функція, пов'язана із розвитком науково-дослідної роботи з проблем теорії і методики професійної освіти, також є досить широкою і важливою. Поряд з обґрунтуванням, визначенням основних напрямів наукових досліджень у структурних підрозділах Відділення особливого значення надаємо об'єктивному аналізу й обговоренню питань щодо організації експериментальної роботи на базі навчальних закладів, зокрема: ВПУ № 4 м. Вінниці (нині — Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище); ВПУ № 14 м. Ромни Сумської обл.; ВПУ № 14 м. Кам'янець-Подільський Хмельницької обл.; ВПУ № 20 м. Львова; Балинського ВПУ № 36 Дунаєвського району Хмельницької обл.; Навчально-науково-виробничого комплексу

м. Кузнецовська Рівненської області; Малобілозерської естетичної гімназії-інтернату «Дивосвіт» Василевського району Запорізької обл.; Вишого комерційного училища Київського національного торговельно-економічного університету; Центру професійно-технічної освіти № 1 м. Івано-Франківська; «Академія дитячої творчості» м. Миколаєва; Шевченківської гімназії мистецтва та народних ремесел; Вишого художнього ПТУ № 3 м. Черкаси і Черкаського державного університету ім. Б. Хмельницького та ін. Підготовлені й обговорені питання (а їх було 14) з цього напрямку свідчать не тільки про широку палітру експериментальних професійних і загальноосвітніх навчальних закладів у різних регіонах України, а й зростання педагогічних колективів цих та інших ПТНЗ до рівня педагогічної майстерності, пошуку шляхів інноваційного розвитку в умовах ринкової економіки. На нашу думку, така взаємодія академічних інститутів та ПТНЗ сприяє розвитку інноваційних процесів у підготовці сучасного виробника. Така діяльність потребує системного підходу. В майбутньому передбачаємо посилити увагу до розвитку педагогічної інноватики як важливого напрямку в професійній педагогіці.

З реалізацією означеної функції пов'язане **проведення виїзних засідань Відділення** з таких проблем: розвитку соціального партнерства в регіоні — досвід і перспективи (ВПУ № 14 м. Ромни); науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу в Київському промислово-економічному коледжі Національного авіаційного університету та інші.

Ось лише один приклад ефективності такої роботи. За результатами проведення виїзних засідань на базі ВПУ № 3 м. Києва (нині — Міжрегіональний центр професійно-технічної освіти автомобільного транспорту та будівельної механізації) та Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА) на засіданні Президії було розгля-

нуто питання щодо наступності у підготовці фахівців будівельної механізації в цих навчальних закладах. Президія підтримала їхні інноваційні ініціативи. А результат цього такий: у 2002 р. в КНУБА було розпочато підготовку фахівців із спеціальності 0101 «Педагогічна освіта» за напрямом «Виробництво, експлуатація та ремонт підйомно-транспортних, будівельних, дорожніх і меліоративних машин і обладнання». Для забезпечення підготовки фахівців нової спеціальності створено кафедру «Основи професійного навчання». А в 2006 р. відбувся перший випуск бакалаврів з цієї професії. Після завершення п'ятирічного навчання студенти одержують кваліфікацію інженера-педагога. Отже, цей задум став реальністю завдяки підтримці ректора і першого проректора КНУБА членів-кореспондентів АПН України А. М. Тугая та В. А. Баженова.

Цей напрям тісно пов'язаний з реалізацією **аналітичної функції**. Документи кожного з 10 заслуханих питань охоплюють узагальнюючу інформацію та дають можливість окреслити шляхи подолання складних суперечностей в сучасних умовах. Наприклад: «Про хід виконання рішення Президії «Про досвід інженерно-педагогічного колективу ПТУ № 9 м. Києва з поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки учнів, які не закінчили основної середньої школи»; «Про виконання рішень Президії з питання «Теоретико-методичні засади викладання предметів гуманітарного циклу у професійно-технічних навчальних закладах»; «Про діяльність Харківського обласного навчально-методичного центру профтехосвіти з науково-методичного забезпечення підготовки кваліфікованих робітничих кадрів». Обговорення цих питань, опублікування аналітичних матеріалів у засобах масової інформації привернуло увагу і науково-методичних служб, і керівників управлінських органів, сприяло формуванню усвідомлення необхідності

нових підходів до розвитку ПТО в умовах ринку праці.

Осмислення результатів навіть короткого ретроспективного аналізу діяльності Відділення за перше 10-річчя пробуджує, з одного боку, почуття задоволення від того, що профтехосвіта стає на шлях інноваційного розвитку, прагне враховувати динаміку змін на ринку праці, а з іншого — незадоволення тим, що тиражі наукових і науково-методичних видань ще незначні, а тому не так швидко рекомендації науковців доходять до ПТНЗ усіх регіонів нашої держави, а, отже, не знаходять очікуваного впровадження.

У майбутньому передбачаємо продовжити пошуки, спрямовані на творче використання прогресивних ідей вітчизняного і зарубіжного досвіду професійної освіти і навчання в освітній діяльності.

Усім структурним підрозділам Відділення доцільно послідовно переходити до системної науково-дослідної діяльності з урахуванням актуальних потреб ринкової економіки у контексті європейських інтеграційних процесів. У перспективі — створення безпосередньо на виробництві науково-дослідних центрів, відділів і лабораторій з проблем теорії і методики навчання дорослих. Винятково важливе значення має розширення досліджень з проблем андрагогіки, педагогіки і психології праці, педевтології, професійного виховання в умовах ринкової економіки, методик професійного навчання — за галузевим спрямуванням, — а також педагогіки третього віку. В умовах посилення інтеграційних процесів пріоритетного значення набуває проблема теоретико-методологічного обґрунтування підготовки сучасного виробничого і педагогічного персоналу в контексті неперервної професійної освіти.

На нашу думку, в сучасних умовах назва Відділення вже є завузькою. Адже Відділення має опікуватися проблемами науково-методичного забезпечення діяльності не лише ПТНЗ, а й технікумів і професійних коледжів, а також

професійного навчання та підвищення кваліфікації на виробництві, навчання, перенавчання, перекваліфікації різних категорій дорослого населення. Вважаємо за доцільне запропонувати, вивчити питання щодо зміни назви Відділення відповідно до розширення його функцій в умовах неперервної професійної освіти — освіти впродовж життя.

Завершуючи свої роздуми про долю профтехосвіти на початку ХХІ ст., зазначимо, що впродовж 15-літньої історії Академії педагогічних наук України, в тому числі й десятиліття Відділення, профтехосвіті активно допомагали і видатні вчені, серед яких Президент НАН України **Борис Євгенович Патон**, віце-президент НАН України **Іван Федорович Курас** (якого, на жаль, вже немає з нами), академік НАН України **Петро Петрович Толочко**, **Кость Меркурійович Ситник**, **Сергій Іванович Дорогунцов**, академіки та члени-

кореспонденти АПН України, а також прогресивні ректори вищих навчальних закладів, й видатні організатори виробництва сучасної доби, й видавці (зокрема, директор видавництва «АртЕк» **Сергій Микитович Кіктенко**).

Ми сердечно вдячні усім, кому не байдужа доля української системи підготовки кваліфікованих робітників. Будемо й надалі разом в цьому незворотному й неупинному русі — від минулого в майбутнє української системи підготовки виробничого персоналу як динамічної системи, що здійснює й надалі буде здійснювати активний вплив на розвиток економіки, забезпечуватиме випереджальну професійну підготовку, забезпечуватиме наступність і взаємозв'язок усіх видів і рівнів професійної освіти [1].

Відомі теорії розвитку людського капіталу — це не абстрактні положення. Це сучасне осмислення думки Арістотеля: «Метою

знання теоретичного є правда, а знання практичного — діяльність». Це положення є актуальним і нині. Адже теорія виростає з практики, узагальнює її та обґрунтовується нею, а практика осмислюється, організується і спрямовується теорією.

У зв'язку з цим звернемося до філософського осмислення проблем розвитку людського капіталу. Як зазначає В. Г. Кремень, «людський капітал є інтеграційним показником, який визначає внутрішні можливості країни з продукування знання та його використання у промисловому й суспільному розвитку» [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти: МОН України, АПН України. Затв. 5 липня 2004 р.
2. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. — К.: Грамота, 2007. — С. 470.